

ИЛИНДЕН И МАКЕДОНСКАТА ПОЕЗИЈА

Илинден е еден колективен чин на револуционерно раздвижување што првпат го исправи македонскиот човек пред судбински дилеми и алтернативи! Меѓутоа, оваа вистина ако се престори во музејски експонат, останува својство на самиот одминат настан. Творецот, т.е. поетот е оној што може нејзиното зрачење (на вистината — Г. Тод.) да го продолжи низ повеќе поколенија. Милош Савковиќ бележи на едно место дека „историјата треба да ја пишуваат поетите! Зашто, под нивна рака, таа, историјата нема да остане грамада документи, ниту колекција паметници. Историјата не смее да биде учено коментирање на идеите, ниту толкување на институциите. Историјата не смее да ги просејува архивите и библиотеките, ниту да ја брише прашината по музеите. Историјата не смее да биде мртва: таа го зборува животот. Историјата ја ткаат емоции, страсти, вери и карактери, како најкрупни, така и најситни. Во неа има само луѓе: сè е околу нив, од нив за нив.“

Судејќи според оваа јасна поставка на српскиов критичар, искажана во еден уште појасен контекст, доаѓаме до мошне потребниот заклучок дека литературата, т.е. поезијата во нашиов простор сè уште избегнува извесни одговорности или поточно не прифаќа судбински мисии, кои ѝ се неизбежност. Тоа недвосмислено зборува дека таа се наоѓа уште во фазата на себенаоѓањето. Тогаш, кога нашата литература ќе го прегрне Илинден како поширока и поразвиена тема и ќе го презентира низ своите највисоки уметнички дострели, како што делумно тоа го стори и го чини со НОБ, дури тогаш, може да се каже, таа ќе се еманципира поцелосно. Зашто, престорувјќи ја нашата историска вистина во уметничка, таа не само што ќе ја пренесе националната историја врз колосеците на трајното, на сугестивното, на обновеното, туку ќе го осмисли подлабоко континуитетот на нашето национално опстојување. Зашто, за нас Илинден не е револуционерен настан или чин, кој се исцрпува во минатото. Тоа е првото сериозно поглавје на длабоки револуционерни процеси што го зафатија ова тло и ги разбрануваа овие наши народни маси, процеси кои сè уште траат. Маркс вели во „Осумнаесеттиот Бример на Луј Бонапарт“ дека: „социјалната револуција на деветнаесеттиот век не може да ја црпе својата поезија од минатото, туку само од иднината... На моранешните револуции им беа потребни светско-историски реми-нисценции за да се залажат себеси во поглед на својата сопствена содржина. Револуцијата на деветнаесеттиот век мора да остави мртви за да ги закопуваат сопствените мртвовци, како би можела да стигне до својата содржина“. Илинден, бездруго е илустрација на една од овие револуции за кои пишува Маркс. Илинден е револуционерен настан што постојано ќе се критикува самиот себе,

оти е прекинат во својот сопствен тек; тој ќе се враќа, според Марксовите размислувања за револуциите од крајот на минатиот век, на она што е привидно свршено за да би го започнал одново, тој ќе се надвасува со своите противници и ќе ги кутнува наземи за да се фаќа в костец по послитни, сè додека најодзади не ја создаде ситуацијата на потполниот триумф. Тоа е Илинден. Тоа е длабоката негова суштина на која македонскиот поет сè уште не ѝ се доближил. Можеби темата Илинден да ја упати нашата поезија кон извесен нејзин идеопластичен вид.

Второто прашање што треба да го разгледаме, т.е. ретроспекцијата врз досегашните апроксимативи помеѓу Илинден и нашата современа поезија, делумно го зафативме и во досегашните размислувања. Ако го повториме реченото, заклучокот од тоа би гласел: билансот е мршав! Заклучокот би можел да добие дури и сосема пејоративен призвук. Меѓутоа, да ги приведеме најпрвин аргументите:

Во ниедна од досегашните антологиски презентирања на современата македонска поезија (Фран Петре, Димитар Митрев, Александар Спасов, Влада Урошевиќ, Ѓакомо Скоти, Слободан Мицковиќ, Милан Ѓурчинов) илинденскиот мотив не се среќава во творбите на македонските поети. Се разбира, има два-три исклучока, кои авторот на овие редови не ги третира ни како успех на антологичарите;

Во текот на овие дваесетинеколку години на слободен и регуларен тек на македонската култура, издаден е само еден литературен зборник на тема Илинден, и тоа пред дваесет години. Списанието „Разгледи“ (1968, јуни — Г. Тод.) донесе мала панорама на поезија со илинденска тематика. Ако се додадат кон ова уште неколку поетски текстови, објавени ваму-таму, ќе се доисцрпе списокот на авторите и на текстовите.

Значи, дојдовме до констатација дека македонскиот поет не е она за кое понекогаш го набедуваат: творец со поизострено чувствување на историјата. Потребно ли му е, тогаш, нему она „историско сетило“, како што вели Томас Елиот, за да се вклучи во едно непосредно поимање на историјата, како доживување на мислата со помошта на сетилата, т.е. сензитивно поимање на историјата, доловување ефектот на нејзината егзистенција, ефект што се манифестира во живите облици на сегашноста?

Македонската поезија на тема Илинден, значи, не претставува ниту најскромно квантум! Македонскиот поет не се поставил кон оваа тема со очекуваниот ангажман? Потребна ли ни е нам поезија со национална содржина? Сè се ова прашања што непосредно се раѓаат по едно вакво бегло задржување врз проблемот. Дефектот е веројатно од плурален вид. Меѓутоа, јасно е едно: ако го побара консументот, овој уметнички производ нема да биде на пазарот дефицитарен артикал. Меѓутоа, проблемот

секако не е во тоа! Секако, постојат посреди повеќе заблуди и прѣдрасуди и во општеството во кое живееме и меѓу творците среде кои се движиме. Тоа е комплексно прашање, во кое овојпат нема да завлегуваме. Да се задржиме само на констатацијата дека Илинден ги чека македонските поети, затоа што е еден од синонимите на нашата татковина, а за неа, Григор Прличев уште прѣд точно сто и две години им рече гласно на охриѓани:

„Еден човек што не си ја милвит таткојната појќе од татка и мајка и појќе од себеси, тој не можит да бидит чесен чоек!“

* * *

Некаде скоро прочитав: писателот е оној човек кој е способен да создава континуитет таму и кајшто тој континуитет е тешко видлив; да ја ослободи живата основа на тој континуитет за повторна дефиниција врз основа на присутните искуства.

Значи, нашата свртеност кон минатото, кое сеедно дали ќе го одбележиме како подалечно или поблиско, како Илинден или НОБ, е разбирање на минатото и прифаќање на сегашноста и тоа не е апсолутизирање на еден миг и создавање пригодна поезија, туку присвојување на минатото како контекст на присутните наши искуства. Така, поезијата ќе стане инструмент и за разбирање на сегашноста.

Вклучен во ваков контекст, Илинден е бездруго и благородна и благодарна тема.

Х. АНДОНОВ — ПОЛЈАНСКИ

МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ НИЗ СТРАНИЦИТЕ НА „ГЛАС МАКЕДОНСКИ“ ОД 1898 ГОДИНА

Развитокот на македонското прашање по „Виничката афера“ и неговата актуелизација во европската политика во текот на 1897 година доби виден простор и во весникот „Глас Македонски“ од 1898 година. Овој весник, од почетокот на своето излегување во 1893 година и натаму, станал објективен толкувач на македонските настани и реално го поставувал за решавање македонското прашање. Издаван во Софија, весникот правел обиди, на моменти, да го определи и самобитниот карактер во развитокот на македонскиот народ, а истовремено и да ги определи елементите на македонската национална индивидуалност.

Главниот *spiritus agens et movens* на ова гласило бил Коста Шахов, виден македонски деец од осумдесеттите и деведесеттите години на XIX век. Мошне полезни податоци за неговата биогра-